

Informatie voor profielwerkstukken

(laatst bijgewerkt op 13 november 2018)



NIEUWE WOORDEN

Onze samenleving verandert voortdurend en daarom komen er nieuwe woorden bij en vallen er oude woorden af.

Jaarlijks worden er zo'n 2500 nieuwe woorden voorlopig toegevoegd aan de onlineversie van de Dikke Van Dale. Na enkele jaren bekijkt de redactie of de woorden nog steeds worden gebruikt. Als dat zo is, worden ze definitief toegevoegd. In de vijftiende editie van de Dikke Van Dale (verschenen in 2015) zijn er uiteindelijk zo'n 18.000 woorden bij gekomen ten opzichte van de veertiende druk, die in 2005 was verschenen, dus gemiddeld 1800 per jaar.

Daarnaast zijn er ook veel nieuwe betekenissen en nieuwe voorbeeldzinnen toegevoegd. Om een voorbeeld te geven: de zorgen om de opwarming van de aarde hebben heel wat nieuwe woorden opgeleverd, wat alleen al blijkt uit de vele samenstellingen met *klimaat* die onze taal de afgelopen tien jaar hebben verrijkt, zoals *klimaatbestendig*, *klimaatfonds*, *klimaatheffing*, *klimaatschade* en *klimaatvluchteling*.

Een andere invloedrijke trend is afkomstig van de sociale media, die ervoor gezorgd hebben dat *delen* en *volgen* een nieuwe betekenis hebben gekregen en *profielpagina*, *trending topic*, *twitteren*, *whatsappen*, *selfie* en *webcare* ingeburgerd zijn geraakt. Ook veranderingen in het onderwijs leveren nieuwe woorden op: zo hebben we in 2012 het woord *profielwerkstuk* toegevoegd.

In de vijftiende editie zijn ook woorden geschrapt, zo'n 2300. Woorden die gemarkeerd waren als verouderd én gewestelijk zijn grotendeels weggehaald. Maar ook bijvoorbeeld sterk verouderde volksnamen van planten zijn uit het woordenboek verdwenen. Daaronder zijn woorden als *achteromkijkertjes*, *grutterskostje*, *hongerbloempje*, *oordjedood*, *reeuwkaf* en *splitruiter*. Andere voorbeelden: *doetebolten*, *graskarsoeten*, *knoeselen*, *konzenielje*, *kwaps*, *notensloester*, *schampeljoen*, *tuisen*, *tuitel* en *vastenavondzotje*. Al deze woorden kom je nergens meer tegen en dan is er geen reden om ze te laten staan in het woordenboek.



HOE GAAT DE REDACTIE TE WERK BIJ HET TOEVOEGEN VAN NIEUWE WOORDEN?

We zijn bij Van Dale altijd bezig om nieuwe woorden op te sporen: we willen onze woordenboeken actueel houden. Voor bijvoorbeeld de Dikke Van Dale zijn dit de belangrijkste stappen:

1. Nieuwe woorden opsporen

Een heel gebruikelijk manier is dat een redacteur van een van onze woordenboeken een nieuw woord tegenkomt als hij of zij de krant leest, naar de televisie kijkt of naar een gesprek in de trein luistert, om maar wat te noemen, en dat woord dan noteert. Ook komt het voor dat we een mail krijgen van een woordenboekgebruiker die ons tipt over een nieuw woord dat nog niet in het woordenboek staat.

Maar we pakken het ook systematischer aan. We verzamelen elk jaar een grote hoeveelheid teksten uit kranten, tijdschriften en boeken, en zetten alle woorden die daarin staan in een lijst. Die lijst vergelijken we vervolgens met de woorden die we al hebben. Als een woord nog niet in ons woordenboek staat, maar wel veel voorkomt in de teksten die we verzameld hebben, gaan we kijken of we het misschien moeten toevoegen.

2. Nieuwe woorden toetsen

Als we een kandidaat voor het woordenboek hebben, onderzoeken we daarna of dat woord inderdaad veel wordt gebruikt en of dat al langere tijd zo is. Een eis is dat het woord gangbaar, gebruikelijk Nederlands is; je moet het overal tegenkomen en niet alleen in een bepaald deel van het land of uitsluitend onder leerlingen van een bepaalde school in Amsterdam of in specialistische juridische teksten. Verder moet het woord al een aantal jaren in gebruik zijn, zodat we weten dat het een blijvertje is in de taal. Er zijn woorden die maar heel kort populair zijn en die dan weer verdwijnen. Die nemen we niet op in het woordenboek.

3. Nieuwe woorden beschrijven

Als een woord in het woordenboek komt, moet het een definitie krijgen: we moeten zo nauwkeurig mogelijk beschrijven wat het woord betekent. Maar de definitie mag ook weer niet te lang worden, want dan wordt het woordenboek te dik. Het kan soms best lastig zijn om in maximaal zo'n vijftig woorden alle aspecten van een woord te belichten. Soms helpt het om een voorbeeldzin te geven waarin het woord wordt gebruikt. Verder moeten we allerlei vormen van het nieuwe woord beschrijven. Bij een zelfstandig naamwoord (*huis*) geven we bijvoorbeeld het meervoud (*huizen*) en soms het verkleinwoord (*huisje*), van een werkwoord (*lopen*) geven we de verleden tijd (*liep*) en het voltooid deelwoord (*gelopen*).



Ook belangrijk: we moeten vaststellen hoe je een woord spelt. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar er zijn woorden waarbij het lastig is om vast te stellen wat de goede schrijfwijze is. Wij laten onze nieuwe woorden altijd controleren door de Nederlandse Taalunie. Dat is een instelling die de spellingregels van het Nederlands heeft opgesteld en die ook bij nieuwe woorden bepaalt hoe die moeten worden geschreven.

Als een woord al deze stappen heeft doorlopen, kan het worden opgenomen in het woordenboek. De internetversie van de Dikke Van Dale verversen we continu, dus daarin komt een woord al heel gauw beschikbaar voor onze klanten. De papieren editie herzien we gemiddeld één keer in de tien jaar. Dat heeft ermee te maken dat het kostbaar en bewerkelijk is om een papieren boek te maken. Dat kun je niet elk jaar doen. Beide publicatievormen zijn overigens gebaseerd op dezelfde database van woorden en definities.



ENGELSE WOORDEN IN HET NEDERLANDS

Voor de vijftiende editie van de Dikke Van Dale, die in oktober 2015 is uitgekomen, gelden de volgende cijfers:

Aantal trefwoorden: 241.558

Aantal nieuwe trefwoorden (sinds 2005): 18.175.

Daarvan zijn circa 1100 Engelse leenwoorden (woorden als: *swypen*, *selfie*), dus zo'n zes procent.

Het grote aantal Engelse woorden heeft ermee te maken dat Groot-Brittannië en (vooral) de Verenigde Staten (Amerika) heel belangrijk zijn op het gebied van media, computers (ook een Engels woord!) en internet. Mensen komen die Engelse woorden tegen en nemen die dan over. Een mooi voorbeeld is het woord *selfie*, dat in 2013 is gekozen tot Woord van het Jaar. Niemand heeft het over een 'zelfje', al zou dat wel een stuk Nederlandser zijn.

Als Engelse woorden ook in Nederland veel worden gebruikt, komen ze in het woordenboek terecht. Dan moeten we zo'n woord wel veel tegenkomen in kranten, tijdschriften, boeken en op internet. Denk daarbij aan:

Computertermen: *e-mail*, *deleten*, *scannen*, *AR (augmented reality)*

Elektronische spelletjes: *gameboy*

Beroepsnamen: *accountant*, *accountmanager*

Muziekstromingen: *hiphop*, *acid house*

Reclamewereld: *advertorial*

Sport en vrije tijd: *aerobics*

Gebruiksproducten: *aftershave*

Ziekten: *ADHD (attention deficit hyperactivity disorder)*, *aids*

Sommige mensen hebben er bezwaar tegen dat er zo veel Engelse woorden worden overgenomen in het Nederlands. Soms is het ook wel mogelijk een ander woord te gebruiken: *vraaggesprek* in plaats van *interview* bijvoorbeeld.

Aan de andere kant: het Nederlands heeft van oudsher veel vreemdtalige woorden overgenomen. Slechts een klein deel van de woorden die wij dagelijks gebruiken is niet geleend uit een vreemde taal. In de achttiende en negentiende eeuw leende het Nederlands bijvoorbeeld veel Franse woorden. Soms zijn die nog te herkennen aan de spelling, bijvoorbeeld *cadeau* en *enquête*. Maar vaak merk je het niet eens. Zo is het woord *krant* afkomstig van het Franse woord *courant*, maar de spelling en uitspraak zijn helemaal Nederlands geworden. De meeste mensen weten niet eens dat dit oorspronkelijk een Frans woord was. Ook met de Engelse woorden die wij nu overnemen gaat dat misschien gebeuren.



Wat ook gebeurt is dat mensen eerst het Engelse woord gebruiken, maar dan toch een vertaling ervan maken. Zo wordt *touchscreen* vaak vervangen door *aanraakscherm*.

Bij Engelse werkwoorden die je op Nederlandse manier vervoegt wordt het soms ingewikkeld. Als je bijvoorbeeld een e-mail hebt gestuurd, kun je zeggen: 'Ik heb je ge-e-mailed'. Of wat dacht je van het werkwoord *updaten*: 'Van Dale heeft het bestand geüpdatet'. Veel mensen vinden dat deze vormen er raar uitzien, maar het zijn toch de juiste vormen als je de spellingregels goed toepast.

Het *Groot etymologisch woordenboek* van Van Dale bevat een interessant register van leenwoorden van het Nederlands. Daaruit blijkt dat het Frans door de eeuwen heen de grootste leverancier is geweest: bijna 25 pagina's van dit ruim 50 pagina's tellende register worden gevuld met Franse leenwoorden, terwijl slechts 6 pagina's Engelse leenwoorden bevatten. Het zal dus nog wel even duren voordat het Engels het Frans heeft ingehaald als grootste leverancier van leenwoorden in het Nederlands.

Nog meer informatie over de invloed van het Engels op het Nederlands vind je op de website van het [Genootschap Onze Taal](#).

